

ОСНОВИ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Завданням статті було описати законодавче підґрунтя створення полікультурної освітньої системи Великобританії. В статті представлений огляд базових юридичних документів, що забезпечили законодавчу підтримку системи полікультурної освіти країни. Автор наголошує на тому, що система полікультурної освіти у Великобританії буда створена завдяки виваженій політиці уряду і впровадженню низки документів, що становили інституційний компонент системи полікультурної освіти. Ці документи встановили статус країни як багатонаціональної, визначили статус іммігрантів та виявили цілі і завдання освітньої політики в країні. Впровадження цих документів надало можливість створити різноманітні урядові і неурядові організації, завданням яких було впроваджувати принцип рівності й рівних можливостей в освіті для всіх, що відповідає принципам європейської демократії.

Ключові слова: академічна мобільність, полікультурність, мультирасове навчання, поліетнічне навчання, міжрасові відносини, расова дискримінація, мультикультурне навчальне середовище.

Постановка проблеми. У межах дослідження перспектив розвитку української освіти в сучасних умовах, що потребують інтернаціоналізації освіти та академічної мобільності викладачів та студентів, нами досліджуються можливості використання закордонного досвіду, зокрема, Великої Британії, для подальшої адаптації та імплементації в умовах України. Нами було проведено огляд урядових документів, які регламентують процес освіти в країні, а також наукових досліджень та статей у педагогічних періодичних виданнях з метою виявлення спільних рис та розбіжностей у підходах до впровадження полікультурної освіти та подальшого осмислення досвіду Сполученого Королівства на шляху модернізації української вищої педагогічної освіти з урахуванням полікультурного підходу до освіти та виховання.

Аналіз останніх публікацій. Освітня система Великої Британії останніми часом все більше привертає увагу вітчизняних науковців. Зокрема, О. Мілютіна вивчала полікультурну освіту школярів у Великій Британії [11]; Ж. Таланова провела аналіз світового досвіду підготовки фахівців найвищого освітнього рівня [16]; Н. Авшенюк зосередилася а вивченні стандартизації підготовки вчителів у Англії та Уельсі [1]; О. Леонтєва розглядала теорію а практику навчання студентів у педагогічних коледжах Англії [10]; О. Хижняк провела дослідження підготовки майбутніх вчителів у системі вищої освіти Великої Британії [22]. Однак, аспект створення системи полікультурної освіти ще не був глибоко досліджений вітчизняними науковцями.

Проведемо огляд базових понять, які будуть надалі використовуватися в нашій статті. Мультикультурна (полікультурна) освіта – це освітня філософія, яка поважає культурне різноманіття й визнає культурні відмінності, одночасно визнаючи необхідною боротьбу з усіма формами дискримінації за ознаками раси, віку, релігії, здібностей або сексуальної орієнтації [8]. В Європі переважно використовується термін «полікультурний», а у США надають перевагу терміну «мультикультурний». У Великій Британії науковці використовують термін «міжрасовий», «мультирасовий», «мультикультурний», «міжетнічний» для визначення процесу освіти, що відбувається у колективах із змішаним за етнічною ознакою контингентом [4, 5].

Метою полікультурної освіти є не тільки навчати дітей з інших культур, відмінних від європейських, або з інших країн. Одним із завдань полікультурної освіти є навчання дітей того, що існує дуже багато різних стилів життя, традицій, мов, культур та поглядів на життя. Як вказує Гомес [6], метою шкільної полікультурної навчальної програми є виховання в кожній дитини позитивного ставлення до мультикультурного досвіду, з тим, щоб кожна дитина, яку б культуру вона не представляла, почувалася б цінною та відчувала себе часткою загальнолюдської культурної спільноти.

Велика Британія вдало поєднує традиційність із гнучкістю та швидкою адаптацією до соціокультурних змін, які відбуваються у світі та відбиваються у системі освіти. Країна має тривалий досвід організації освіти на засадах полікультуралізму завдяки своїй історії та багатонаціональному складу населення.

Мета статті. Наша стаття присвячена вивченню інституційного компоненту системи полікультурної освіти Великобританії, а саме огляду базових правоустановчих документів, що

створили юридичну основу системи полікультурної освіти Великої Британії протягом другої половини 20 століття.

Викладення основного матеріалу. Історичний розвиток полікультурної освіти у Великій Британії почався із 1948 року, коли було підписано акт про британську національність (British Nationality Act) [3], який започаткував процес самовизначення британців як мультикультурної нації, і надав чітке розуміння того, що громадяни колишніх колоній, протекторатів, залежних від Великої Британії колоній та жителі країн, що входять до Співдружності націй, є суб'єктами цивільного права Королівства. Таким чином було визначено юридичний статус та права мільйонів людей, які переселялися із колишніх колоній до Англії, Шотландії, Уельсу та додавали різноманіття до існуючої етнічної строкатості країни.

У 1952 році було створено Інститут міжрасових відносин (Institute of Race Relations (IRR) – благодійну організацію, метою створення якої було розвивати, підтримувати та надихати проведення досліджень у сфері міжрасових відносин, обмінюватися та поширювати інформацію щодо взаємовідносин між різними расами та людьми, що відносяться до різних культур; сприяти взаєморозумінню та надавати поради щодо покращення міжрасових відносин та умов проживання національних меншин, а також сприяти юридичній підтримці при вирішенні міжетнічних конфліктів [8].

У 1954 році Міністерство освіти за допомогою рішення Верховного суду видало постанову щодо того, що сегрегація у сфері освіти та відокремлення одних дітей від інших на расових підставах є такими, що надають одним членам суспільства більші переваги за інших, і що таке ставлення є несправедливим, навіть якщо решта умов навчання однакові, отже, цей стан речей є неприпустимим [5, 15].

У 1962 році було створено Асоціацію вчителів, що працюють з учнями-іноземцями (Association of Teachers of English to Pupils from Overseas) яку пізніше було трансформовано у національну асоціацію мультирасової освіти (National Association for Multiracial Education (NAME) [12].

З 1964 року починає роботу Національний комітет у справах іммігрантів з країн-членів співдружності націй National Committee for Commonwealth Immigrants (NCCI), а 1965 року було видано перший закон щодо взаємовідносин між расами та створено раду з міжрасових відносин [13].

У 1965 році було видано Акт по міжрасові відносини – документ, який вперше у юриспруденції Сполученого Королівства стосувався расової дискримінації. Цей акт поставив поза законом дискримінацію на підставах кольору шкіри, раси, етнічної або національної приналежності у громадських місцях. Згідно цього акту, було створено комітет з расових відносин (1966 р.) для розгляду звернень щодо проявів расизму.

1966 рік був визначальним завдяки тому, що Національний комітет у справах іммігрантів з країн-членів співдружності націй провів конференцію для освітян, на порядку денному якої були питання формування анти-расового суспільства, і яка завершилася створенням комітету з питань расової дискримінації. Комітет було уповноважено розглядати звернення щодо дискримінації на підставах раси, кольору шкіри, релігії, сексуальної орієнтації та походження у сфері освіти, працевлаштування, відправлення правосуддя тощо.

У 1967 році було оприлюднено звіт «Політичне, економічне планування й дослідження. Расова дискримінація» (Political and Economic Planning & Research Services report. Racial Discrimination), згідно якого, у Великій Британії існувала на той час прихована дискримінація щодо забезпечення житлом, що вело до створення нерівних можливостей для представників різних культур [14].

1968 року було засновано Траст Ранімеда (Runnymede Trust) для боротьби з проявами расової дискримінації за соціальну рівність та справедливість. За більш ніж 40 років свого існування траст брав участь у важливих подіях та розвитку боротьби проти расизму у Великій Британії – від консультування з правових питань до оприлюднення та аналізу випадків порушення громадського спокою, а також виявлення й аналізу демографічних змін в країні [20]. Протягом наступних років (1968–1972 рр.) було видано декілька важливих документів, що торкалися різних аспектів дискримінації, міжрасових та міжетнічних відносин, серед яких: Другий закон про расові відносини 1968 р. (Second Race Relations Act), який створив прецедент спільної громадської відповідальності за випадки расової дискримінації на основі роботи громадських комісій.

У 1969 р. Інститут міжрасових відносин (Institute of Race Relations (IRR)) публікує огляд щодо расових взаємовідносин (Colour and Citizenship, a Survey of Race Relations). Даний огляд пропонував для вивчення освітян факти щодо того, наскільки відрізняються культурні сценарії та зразки поведінки представників різних культур, та пояснював причини конфліктів між «старою» та

«новою» культурою. Соціологічні дані, використані в огляді, надали можливість учителям ясніше зрозуміти підгрунтя багатьох конфліктних ситуацій. Особливо цінними були приклади з практики, описані у даному документі. Автори огляду зауважують, що вчителі, яким прийшлося працювати у мультикультурних класах, де навчаються або діти з сімей емігрантів, або діти внутрішніх мігрантів з інших регіонів Британії, що відрізняються культурною самобутністю, дуже добре усвідомлюють проблеми організації навчального процесу у мультикультурному суспільстві. Даний огляд надав нові дані та висвітлив шляхи вирішення проблем навчання у мультикультурному середовищі [4].

Цього ж року (1969) Виборний комітет з расових відносин та еміграції (Select Committee on Race Relations and Immigration (SCRRI)) оприлюднив дані щодо проблем зі працевлаштуванням представників національних меншин. Проблеми з працевлаштуванням, на думку авторів, виникали частково через упередженість роботодавців, і частково через недостатньо якісну підготовку майбутніх фахівців, причиною чого стала їх низька академічна успішність під час навчання та низький рівень освіти загалом [4, 8].

1972 рік ознаменувався виходом документу Міністерства освіти Великої Британії під назвою Білий документ (The White Paper Act), який визначив, що пріоритетом у довготривалій та чіткій стратегії уряду є вирішення проблем імміграції, культурного різноманіття, расової дискримінації [21].

У 1976 році було опубліковано третій закон про міжрасові відносини (Third Race Relations Act). Цей документ дозволив створити комісію з расової рівності. Вперше законодавча база з питань діяльності у мультикультурному суспільстві була узгоджена зі документацією Євросоюзу з даного питання. Вперше в історії у законодавстві Великої Британії було проголошено і введено в дію закон, згідно якого будь-які прояви расової нетерпимості та дискримінації було визнано правопорушенням згідно цивільного кодексу.

Протягом 1977–1991 рр. було приділено пильну увагу становищу іммігрантів в країні та умовам їх навчання, мовній проблемі та статусу креольської мови, виявленню причин відставання дітей-іммігрантів у навчанні, викоріненню проявів расизму, рекомендаціям учителям з практичної роботи щодо створення мультикультурного навчального середовища (Звіт Виборного комітету з расових відносин та еміграції від 1977 р. щодо стану справ у Вест-Індській громаді (1977 SCRRI report, The West Indian Community); звіт Ремптона від 1981 р. стосовно положення дітей з Вест-Індії у школах Великої Британії (1981 Rampton report, West Indian Children in Our Schools); звіт Скармана від 1981 р. щодо заворушень у Брікстоні (1981 Scarman report, The Brixton Disorders); звіт Свона «Освіта для всіх» (1985 Swann report, Education for All); Постанова уряду щодо реформи освіти від 1988 р., запровадження національного курікулуму (1988 Education Reform Act, The Introduction of National Curriculum); звіт Макдональда щодо вбивства учня в школі (1989 Macdonald report, Murder in the Playground, on Ahmed Iqbal Ullah's killing); звіт Кокса від 1989 р. (1989 The Cox Report); звіт Харріса від 1991 р. (1991 The Harris Report) [14, 17, 19, 20, 23]. Дані документи потребують вивчення і творчого осмислення з метою адаптації висновків, запропонованих дослідниками, у систему освіти України.

У 1992 році опубліковано документ Міністерства освіти Великої Британії (White Paper) [24], який мав підзаголовок «Вибір і різноманіття». У документі підкреслюється, що, оскільки освіта забезпечує країну кваліфікованою робочою силою, (а країні потрібні освічені професіонали), то школа зобов'язана надати найкращі умови для навчання, щоб забезпечити основу для економічного розвитку та конкурентоздатності країни. Отже, кожен учень має право на рівні можливості щодо навчання. Більше різноманіття у видах і типах шкіл та програм надасть більшого вибору батькам та учням і забезпечить більшу ефективність навчання. Двомовні школи другого ступеня (які працюють на основі відбору учнів, а також ті, що працюють на засадах нонселективності) будуть краще відповідати потребам місцевих та національної спільнот. Міністерство відмовилося від уніфікованого підходу до створення навчальних програм та роботи організації роботи навчальних закладів. Усвідомлюючи, що кожна дитина – це індивідуальність, і кожна місцева спільнота має свої освітні потреби, міністерство надало місцевим органам самоврядування більшої влади у створенні різноманіття в системі освіти. Стосовно релігійних поглядів та вірувань було визначено, що кожна релігія має свої цінності, і завданням освітніх закладів має бути створення етичних підвалин спільного існування й достойного бачення релігійних і моральних цінностей місцевої спільноти. Особливу увагу було приділено Уельсу. Було наголошено на необхідності підтримувати вивчення валійської мови. Було законодавчо запроваджено, що навчання у школі має проводитися валійською мовою, і всі учні у віці від 5 до 16 років мають обов'язково її вивчати. Мають бути запроваджені реформи, які б повністю віддзеркалили окремі потреби та історичні, культурні, лінгвістичні особливості Уельсу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на основі вивчення документів,

які створюють законодавчу базу для формування полікультурного підходу до системи освіти у Великій Британії, було виявлено, що протягом другої половини 20-го століття в країні було створено систему полікультурної освіти на засадах різноманіття та рівності усіх культур та етносів. Рівність усіх учасників навчального процесу незалежно від їх раси, кольору шкіри, національності, релігійних вірувань та походження визначено законодавчо. Затверджено необхідність різноманіття у формах шкільної освіти та програмах, які б відповідали потребам полікультурного суспільства. Виявлено причини академічної неспішності представників національних меншин та запропоновано шляхи вирішення цієї проблеми. Загалом, було виявлено, що у Великій Британії створено систему полікультурної освіти протягом другої половини 20-го століття, що включає в себе шкільне навчання, навчання дорослих, підготовку учителів до роботи у полікультурному середовищі, створення правової бази для захисту прав меншин щодо освіти та працевлаштування. Беззаперечним є факт того, що створення законодавчої бази щодо захисту прав національних меншин сприяло формуванню системи полікультурної освіти. Великобританія вдало адаптувала власний досвід створення полікультурної освіти до загальноєвропейських вимог щодо формування європейської ідентичності.

Подальшого дослідження потребують шляхи можливої адаптації досвіду Великої Британії у справі створення полікультурного освітнього середовища в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Авшенюк Н.М.* Стандартизація підготовки вчителів у Англії й Уельсі / Авшенюк Наталія Миколаївна. Стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (кінець XX - початок XXI ст.) : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. –К., 2005.
2. Bleich E. Social Research and 'Race' Policy Framing in Britain and France . The British Journal of Politics and International Relations BJPIR: 2011 VOL 13, 59–74. https://www.middlebury.edu/media/view/272972/original/bleich_2011_bjpir_social_research_race_pol_framing_gb_fr.pdf
3. British nationality act (1948). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1948/56/pdfs/ukpga_19480056_en.pdf
4. Colour and Citizenship: A Report on British Race Relations. by F. J. B. Rose American Journal of Sociology Vol. 75, No. 6 (May, 1970), pp. 1061-1064
5. *Gillard Derek.* Education in England: a brief history <http://www.educationengland.org.uk/history/chapter07.html>
6. *Gomez, Rey A.* Teaching with a Multicultural Perspective. ERIC Digest <http://www.educationengland.org.uk/documents/rampton/rampton1981.html>
7. The International Migration Review Vol. 4, No. 3, U.S. Immigration, 1970: Policies, Procedures, Problems (Summer, 1970), pp. 116-118 Published by: [Center for Migration Studies of New York, Inc.](http://www.cmi-studies.org/)
8. Institute of Race Relations <http://www.irr.org.uk/>
9. Higher Education authority. Annual report – 2014 http://www.hea.ie/sites/default/files/hea_ar_14.pdf
10. *Леонтъева О.Ю.* Теорія і практика навчання студентів у педагогічних коледжах Англії / О. Ю. Леонтъева / Теория и практика обучения студентов в педагогических коледжах Англии (70–80 гг.): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. –Харьков, 1995. – 151 с.
11. *Мілютіна О.К.* Полікультурна освіта школярів в Великій Британії: монографія / О.К. Мілютіна: Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. –192 с.
12. *Miliutina O. K.* Poly-cultural education of schoolchildren in Great Britain: monograph / O.K.Miliutina : Zhytomyr: ZhDU named after I. Franko Publishers, 2008. – 192 p.
13. National Association for Multiracial Education (NAME) http://www.academia.edu/5445586/British_Multiculturalism_Diversity_Issues_and_Development_of_Multicultural_Education_in_Britain
14. [National](http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C9095) Committee for Commonwealth Immigrants (NCCI) <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/r/C9095>
15. Political and Economic Planning & Research Services report. Racial Discrimination <http://www.amazon.co.uk/discrimination-sponsored-Relations-Commonwealth-Immigrants/dp/B0014L414U>
16. Select Committee on Race Relations and Immigration Session 1971-72 Police/Immigrant Relations Volume 1 Report. (House of Commons Paper) <http://www.amazon.co.uk/Committee-Relations-Immigration-Session-Immigrant/dp/B003J97M1O>

17. Select Committee on race relations and immigration. The West Indian community. Vol. 1. http://www.amazon.co.uk/West-Indian-Community-Proceedings-Appendices/dp/0102794774/ref=sr_1_2?s=books&ie=UTF8&qid=1444405353&sr=1-2
16. Таланова Ж. В. Підготовка фахівців найвищого освітнього рівня в умовах глобалізації: аналіз світового досвіду. – К., 2011. – 488с.
17. Troyna Barry, Edwards Viv, The Educational Needs of a Multiracial Society. Occasional Paper No. 9. – 23p. : https://web.warwick.ac.uk/fac/soc/CRER_RC/publications/pdfs/Occasional%20Papers%20in%20Ethnic%20Relations/OccasionalP%20No.9.pdf
18. The Teaching of Immigrants in the European Union. European Parliament Directorate-General for Research, 1997. http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/educ/pdf/100_en.pdf
19. The Rampton Report 1981. <http://www.educationengland.org.uk/documents/rampton/rampton1981.html>
20. The struggle for race equality. An oral history for the Runnymede trust, 1968-1988 <http://www.runnymedetrust.org/histories/>
21. The White Paper Act <https://www.google.com/search?q=1972+The+White+paper+act&ie=utf-8&oe=utf-8>
22. Хижняк О.В. Основні напрями підготовки майбутніх вчителів у системі вищої освіти Великобританії / О.В. Хижняк // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2012. – № 16. – С. 177–184.
23. West Indian Children in our Schools. Interim report of the Committee of Inquiry into the Education of Children from Ethnic Minority Groups. London: Her Majesty's Stationery Office 1981. <http://www.educationengland.org.uk/documents/rampton/rampton1981.html>
24. White Paper: Choice and Diversity (1992) <http://www.educationengland.org.uk/documents/wp1992/choice-and-diversity.html>

И. В. Ковалинская

ОСНОВЫ ПОЛИКУЛЬТУРНОСТИ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ ВЕЛИКОБРИТАНИИ

***Резюме.** Задание, которое стояло перед автором статьи: описать законодательные основы создания поликультурной системы образования Великобритании. В статье представлен обзор базовых правовых документов, которые обеспечили юридическую поддержку создания системы поликультурного образования в стране. Автор подчеркивает, что система поликультурного образования была создана благодаря взвешенной политике правительства и внедрению ряда документов, которые и составили институциональный компонент системы поликультурного образования Великобритании. Эти документы определили статус страны как многонациональной, определили статус иммигрантов, выявили цели и задачи образовательной политики в стране. Введение в действие этих документов дало возможность создать различные правительственные и неправительственные организации, задачей которых было внедрение принципа равенства и равных возможностей в образовании для всех, что отвечает принципам европейской демократии.*

***Ключевые слова:** академическая мобильность, поликультурность, мультирасовое образование, поли-этническое образование, межрасовые взаимоотношения, расовая дискриминация, мультикультурная образовательная среда.*

I. Kovalynska

FUNDAMNTALS OF EDUCATIONAL MULTICULTURALISM IN GREAT BRITAIN

***Summary.** The aim of the article is to describe the legislative fundamentals of educational multiculturalism in Great Britain. The article provides a survey of basic law papers that present the judicial support of multicultural educational system formation in the country. The author underlines that the multicultural educational system in Great Britain was created thanks to a well-reasoned policy of the government and implementation of a number of acts that constitute the institutional component of multicultural educational system. These papers determined the status of the UK as a multinational country, also described the rights and privileges of immigrants, as well as pointed out the aims and tasks of educational policy in a multinational country. Implementation of these documents provided a legal background for a number of governmental and non-governmental agencies to start their activities, the target of such organizations was to provide equal opportunities in education to all, which corresponds to principles of European democracy.*

***Keywords:** academic mobility, multiculturalism, multiracial education, poly-ethnic education,*

inter-racial relations, race discrimination, multicultural educational environment.